

Тернопільський національний економічний університет
Кафедра фінансів суб'єктів господарювання і страхування

Міждисциплінарна курсова робота
з дисципліни «Фінансова діяльність суб'єктів господарювання»
на тему:

**«БАНКРУТСТВО СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ЙОГО
ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ»**

Студента 4 курсу, ФСГ-42 групи
напрямку підготовки фінанси і кредит
Слободян С. М.

Керівник:
к.е.н., доцент, Спасів Н. Я.

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ECTS _____

Члени комісії _____

Тернопіль – 2016

ЗМІСТ

Вступ.....	3
1. Економічна природа та сутність банкрутства суб'єкта господарювання.....	5
2. Оцінка ймовірності та наслідків настання банкрутства суб'єкта господарювання.....	15
3. Санаційні заходи в контексті попередження банкрутства суб'єктів господарювання.....	25
Висновки.....	34
Список використаних джерел.....	36

ВСТУП

Інтеграція України до світових та європейських політичних і економічних структур вимагає інтенсифікації трансформаційних процесів. Одним із найголовніших завдань на цьому шляху стає підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки як запоруки соціально-економічного розвитку країни. В останні роки для цього сформовано низку необхідних передумов: зростає ВВП, збільшуються обсяги промислового виробництва, здешевлюється вартість кредитних ресурсів, підвищується результативність діяльності підприємств тощо. Разом із тим, в економіці все ще існує чимало невирішених проблем. Досить високою (42 %) залишається частка збитково функціонуючих суб'єктів господарювання. На багатьох підприємствах процес роздержавлення досі не викликає очікуваних якісних змін форм і методів управління, внаслідок чого збільшується кількість порушених справ про банкрутство, появляється низка неплатоспроможних підприємницьких структур.

У сучасних умовах господарювання становлення ринкової системи активізувало дослідження проблем банкрутства, подолання неплатоспроможності, оздоровлення (санації) промислових підприємств. Серед вітчизняних авторів, праці яких присвячені цим проблемам необхідно виділити дослідження Терещенка О.О., Лігоненко Л.О., Тітова М.І., Кукоби В.П., Шершньової З.Є., Ситника Л.С. Серед російських вчених це Бланк І.А., Градов А.П., Грязнова А.Г., Іванов Г.П., Кошкін В.І., Мінаєв Е.С., Грамотенко Т.А., Ковальов В.В. При вивченні праць зарубіжних вчених особливу увагу слід звернути на доробок Е. Альтмана, Р. Тафлера, Г. Тішоу, Дж. Фулмера, Дж.К. Ван Хорна та інших.

Незважаючи на значний обсяг накопичених у даній сфері знань, бракує системного теоретико-методологічного підґрунтя для ідентифікації загроз неплатоспроможності, своєчасної розробки та впровадження ефективних заходів щодо запобігання банкрутству суб'єктів господарювання.

Актуальність вказаної проблематики та недостатній рівень її розробки визначили вибір теми курсової роботи.

Основною метою курсової роботи є обґрунтування теоретичних основ банкрутства підприємств і методичного інструментарію комплексної протидії кризовим процесам. Для досягнення поставленої мети визначено й вирішено наступні завдання:

- розкрито теоретичні аспекти банкрутства підприємств;
- визначено основні причини виникнення кризових явищ і банкрутства вітчизняних суб'єктів господарювання;
- проаналізовано існуючі методичні підходи до діагностики ймовірності банкрутства;
- охарактеризовано методи попередження банкрутства підприємств.

Об'єктом дослідження дипломної роботи є банкрутство підприємств.

Предметом дослідження є відносини, які виникають в процесі ідентифікації банкрутства підприємств та пошуку методів його уникнення з аналізом наслідків для діяльності господарюючих суб'єктів.

Теоретичною і методологічною основою роботи є положення економічної теорії, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених в галузі оцінювання банкрутства підприємства.

Інформаційною базою роботи стали законодавчі та нормативні документи з економічних питань, методичні вказівки та методики з питань банкрутства та дані фінансової звітності.

Курсова робота складається із вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел.

1. Економічна природа та сутність банкрутства суб'єкта господарювання

У процесі глобалізації ринкових відносин в Україні дедалі частіше окремі ланки фінансової системи стикаються з поняттям "банкрутство". З точки зору більшості громадян саме термін "банкрутство" асоціюється з чимось різко негативним і непоправним. Психологічно процедура банкрутства сприймається як персональна трагедія, остаточне припинення будь-якого виду діяльності, і крах всіх надій, що з нею пов'язані.

Насправді існує нерозуміння того, що процедура банкрутства є досить ефективним інструментом для відновлення платоспроможності, і в багатьох випадках дозволяє успішно позбутися боргів і фактично розпочати роботу з "чистого аркуша", не загубивши при цьому активи підприємства.

Проте недосконале законодавство, відсутність належного теоретико-методологічного забезпечення, дефіцит кваліфікованого менеджменту на підприємствах, брак державної фінансової підтримки виробничих структур, унеможлиблює використання банкрутства як інструменту щодо відновлення платоспроможності. Зважаючи на це, теоретичне осмислення сутності банкрутства, аналіз нормативно-правового забезпечення та еволюційного розвитку, розробка ефективних методів щодо попередження неплатоспроможності та реалізація їх на практиці, дозволяє кардинально змінити сталі погляди і визначити банкрутство не як кризу, а стимул щодо стратегічних змін у виробничому й управлінському апаратах.

З огляду на сказане, дослідження генезису інституту банкрутства дасть можливість краще зрозуміти сутність цих інституцій.

Протягом багатьох сторіч закладалися підвалини щодо передумов виникнення, встановлення та регулювання банкрутства. Термін "банкрутство" має древні корені і походить від латинського словосполучення

banca rotta, що в перекладі означає "поламана лавка". В силу тодішніх звичаїв так поводитись з неплатоспроможними купцями.

Перші відгомони цих відносин можна знайти в Римському праві. Оскільки у наших предків були відсутні розвинуті майнові і господарські зв'язки, а також механізм оцінки майна, то забезпечення зобов'язань в той час носило особистий характер: "...щоб добути кредит, плебею залишалось тільки закласти себе і дітей у кабалу кредиторів" [13, с.68]. У випадку невиконання вимог про повернення кредиту, боржник надходив в особисте розпорядження кредитора, причому останній був у праві убити боржника і розрубати його тіло на частини.

З часом у Римському праві з'являються норми, що дають право кредитору звернути стягнення на майно боржника, але, проте, це не рятувало його від особистої боргової розправи.

Джерела зародження інституту неспроможності можна знайти і в "Руській Правді". Так, наприклад, стаття 69 регулює той випадок, коли в боржника кілька кредиторів, і він не в змозі їм заплатити. Способом одержання коштів служив продаж боржника на "торгу", а отримані кошти розподілялися між кредиторами відповідно до встановлених правил [12, с.68]. Подальші згадки про неспроможність містяться в Соборному укладі 1649 року, хоча вони практично повторюють постулати, закладені в "Руській Правді".

Переломним моментом у регулюванні відносин неплатоспроможності стало XVIII століття. Саме у цей період створюються низка законодавчих актів, кодифікація яких була доведена до логічного завершення в 1800 році виданням Статуту про банкрутів. Статут, що складався з двох частин: "Для купців та інших торгових людей, що мають право зобов'язуватися векселями" і "Для дворян і чиновників", виділяв три види неспроможності: нещасливу, необережну і злісну; містив нові норми про порядок визнання недійсними деяких угод, зроблених банкрутом; регламентував наслідки неспроможності, що складаються в позбавленні банкрута більшості прав. Описаний Статут

широко застосовувався на практиці, але в процесі його апробації були виявлені "різні незручності і недоліки", тому було прийняте рішення про створення нового статуту. Новий Статут про банкрутів побачив світ у 1832 році і проіснував аж до 1917 року. Після революції поняття неспроможності було відсутнє, однак у період Непу судам приходилось розглядати позови, пов'язані з неспроможністю боржників, користуючись при цьому нормами Статуту 1832 року. В 1922 році у статтях "Про заставу" та "Про позику" Цивільного кодексу було введено поняття неспроможності, але воно не прижилося.

І аж 28 листопада 1927 року Цивільний Процесуальний Кодекс був доповнений статтею 37 "Про неспроможність приватних юридичних та фізичних осіб". Відповідно до нього справи розглядались у позовному порядку. Встановлювався один рік з моменту прийняття позову до розгляду судом. Відсторонивши кредиторів як від участі в конкурсі, так і від призначення керуючого, державні установи взяли на себе виконання цих функцій. Законодавство періоду Непу являло собою аномалію конкурсного права, оскільки захищало незаконні інтереси окремих кредиторів, а загальний господарський результат [13, с.830].

Із згортанням Непу поступово перестали застосовуватись і конкурсні закони, оскільки існування інституту неспроможності несумісне з монополією державної власності і розвитком планових початків в економіці.

В епоху СРСР, коли існували адміністративно-командні відносини в економіці, відносини неплатоспроможності були відсутні. Якщо будь-яке підприємство погано функціонувало, то держава або реорганізовувала його (приєднувала до прибуткового); або надавала фінансову допомогу (фонди міністерств); або списувало борги. Всі перелічені заходи розвивали економіку СРСР екстенсивне, оскільки зберігали, а не "лікували" неефективно працюючі підприємства.

Після розпаду СРСР молода держава Україна стала на шлях ринкових перетворень, відмовилась від державної монополії на засоби виробництва,

законодавче закріпила рівність всіх форм власності, що супроводжувалось спадом виробництва, інфляцією, кризою неплатежів. А це, в свою чергу, болісно відбивалось на господарюючих суб'єктах. Так, виникла потреба в спеціальному механізмі, який "вилікував" би фінансово-хворі підприємства. Такий механізм існував у всіх державах з ринковою економікою у вигляді інституту неплатоспроможності.

До 1992 року Україна не знала, що являє собою інститут банкрутства, та Закон України від 14 травня 1992 року "Про банкрутство" встановив спеціальний порядок розгляду справ фінансово неспроможних підприємств арбітражним (на сьогоднішній день господарським) судом. Закон був спрощеним і суть його зводилася до ліквідації підприємств. Практично він не вирішував питання їх фінансового оздоровлення, не містив пільг для боржників: він був прокредиторським. Іншими словами, його завдання зводилося до примусового погашення боргів будь-якими шляхами, навіть якщо це негативно відбивалося на діяльності підприємства. Виникала нагальна необхідність у законі з новою інтерпретацією, де б дії спрямовувались не стільки на ліквідацію боржника, скільки на його фінансове оздоровлення.

Прийняття такого закону ускладнювалось деякими негативними особливостями, що зумовлені специфікою функціонування українських підприємств протягом кількох попередніх десятиліть. В першу чергу - це неспроможність адаптації до ринкових умов господарювання, по-друге - велика питома вага підприємств-гігантів, які не були гнучкими та спеціалізувались на випуску певних видів продукції, і в кінцевому результаті стали повністю неконкурентоспроможними в умовах виходу на вітчизняний ринок зарубіжної продукції; по-третє – дуже високий процент морального і фізичного зносу основних засобів, що в свою чергу визначило особливу схильність господарюючих суб'єктів до кризових явищ - втрати фінансової стійкості, виникнення неплатоспроможності і як наслідок - банкрутство.

Враховуючи перелічені фактори, еволюцію законодавства про банкрутство підприємств та досягнення національної і світової правових систем, 30 червня 2009 року був прийнятий і з 1 січня 2000 року набрав чинності закон, який у новій редакції отримав назву: "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом".

В порівнянні з попередньою редакцією закону, видозмінені основи для порушення справи про банкрутство, встановлено судові процедури, з'явилася нова особа - арбітражний керуючий. Але головне в законі - його мета: відновлення платоспроможності господарюючого суб'єкта і перетворення прокредиторського в продебіторський закон.

Характерність нинішнього рівня наукових знань про банкрутство полягає у відсутності єдиного загальноприйнятого визначення цього терміну, що призводить до розмаїття та суперечливості трактування і розбіжності в поглядах.

На сьогоднішній день в практиці застосовується два терміни: неплатоспроможність і банкрутство. Заміна одного терміну другим виникла під впливом законодавства англomовних країн, де вони вживаються як омоніми. Але навіть у законах цих країн термін "банкрутство" має вузьке, спеціальне значення, як випадок неплатоспроможності, як дія з вини боржника, яка несе за собою кримінальну відповідальність.

Різні думки висловлювали з цього приводу і вітчизняні вчені. Так, у книзі "Вчення про неспроможність" Г.Ф. Шершеневич підкреслює, що під "...неспроможністю боржника слід розуміти такий стан, при якому він опиняється не в змозі задовольнити законно пред'явлену вимогу зі сторони кредиторів" [6, с.77], При цьому, він вказує на різницю неплатоспроможності і неспроможності оплатити свої борги, які спричинені тимчасовим кризовим станом підприємства. Це розмежування заслуговує на увагу і узгоджується з практикою дійсності, адже неплатоспроможність свідчить про кризу неплатежів, а неспроможність тягне за собою неминуче банкрутство із втратою всіх активів підприємства.

З точки зору зарубіжних вчених, зокрема італійського вченого А. Бонсігнорі, припинення розрахунків засвідчує тимчасові труднощі підприємства, а неспроможність - факт стійкого неблагополуччя на ньому [8, с.15]. Однак, такий підхід є дискусійним, адже припинення розрахунків вже є неплатоспроможністю, навіть якщо вона носить тимчасовий характер, тобто не є абсолютною.

Французький вчений Ж. Мартін дотримується такої думки: "Якщо боржник не платить, то він уже - неплатоспроможний, незалежно від своїх намірів, так як у кредиторів немає можливості в'яснити, чому саме боржник не платить" [8, с.16]. Вважаємо, що цей підхід є слушним, але у визначенні потрібно ліквідувати дихотомію, адже коли підприємство не хоче платити і не може, то цей факт є основою для порушення справи про банкрутство, або не хоче платити, бо не хоче (фіктивне чи зумисне банкрутство), що тягне за собою кримінальну відповідальність.

М. Н. Скворцов у своїй книзі "Як запобігти банкрутству підприємств?" трактує неплатоспроможність як "фінансовий стан підприємства, при якому воно нездатне вчасно (навіть на протязі одного року) розрахуватися з кредиторами без продажу своїх оборотних і основних фондів" [9, с.23]. В такій інтерпретації, на неплатоспроможність впливають наступні чинники: зростання дебіторської заборгованості, незадовільна структура балансу підприємства та перевищення зобов'язань боржника над вартістю його майна. На нашу думку, у цьому визначенні подано тільки частину критеріїв, за якими можна констатувати неплатоспроможність боржника.

Дещо інші критерії щодо неплатоспроможності застосовують законотворці Російської Федерації. Згідно чинного Закону Російської Федерації "Про неспроможність (банкрутство)" від 08.01.98р. в основу визначення самого терміну банкрутства покладений наступний принцип визнання неплатоспроможності, за яким: "Боржник може бути банкрутом тільки у випадку його нездатності задовольнити вимоги кредиторів по грошових зобов'язаннях або нездатності заплатити обов'язкові платежі (мова

іде як про платежі до бюджету, так і про платежі в Пенсійний Фонд Російської Федерації, Державний Фонд зайнятості населення Російської Федерації, Фонд соціального страхування Російської Федерації, Фонд обов'язкового медичного страхування) на протязі трьох місяців з дати їх наступлення" [2, с.6].

Теоретичне осмислення викладених думок та практична дійсність дозволяють зробити висновок, що абсолютна неплатоспроможність не є банкрутством, а тільки чинником та основою у порушенні справи щодо банкрутства господарюючого суб'єкта.

Аналогічно в економічній літературі присутні дискусійні моменти і у визначенні поняття "банкрутство".

Так, у своїй книзі "Як запобігти банкрутству підприємств? " М. Н. Скворцов під банкрутством розуміє фінансову неспроможність, пов'язану з недостатністю активів у ліквідній формі, недостатність юридичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити у встановлений термін пред'явлені до нього зі сторони кредиторів вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом. Цю ж думку поділяють такі вчені-економісти як О. М. Бандурка, М. Я. Коробов та П. І. Орлов. На наш погляд, дане визначення поняття банкрутства не є повним, адже воно не враховує реабілітаційні процедури (санацію чи мирову угоду), які можуть носити позитивний або негативний характер для боржника.

Значно ширше оцінює банкрутство Б.М.Поляков, а саме "...як визнану господарським судом нездатність боржника відновити свою платоспроможність за рахунок реабілітаційних процедур і погасити грошові вимоги кредиторів, враховуючи при цьому такі критерії банкрутства як незадовільні результати санації чи мирової угоди, нестача майнових активів та неоплачені грошові зобов'язання".

У своїй праці "Банкрутство: матеріально-правові та процесуальні аспекти" М.Тітов висловлює думку, що банкрутство - це припинення за судовим рішенням господарської діяльності фізичної чи юридичної особи

при неспроможності задовольнити, визнані ним (або судом) вимоги кредиторів і виконати зобов'язання перед вартістю свого майна, якщо застосування засобів попередження банкрутства не дало позитивних результатів [11, с.26].

Таким чином, дана дефініція в основному аналогічна визначенню Б. М. Полякова, оскільки також враховує такі риси боржника: неспроможність розрахунку з кредиторами, перевищення зобов'язань над вартістю майна та негативні показники при застосуванні заходів щодо попередження банкрутства.

Однак, згадане трактування зазнає критики з боку окремих авторів, зокрема, Р. Афанасьєв вказує на необхідність уточнення можливостей визнання банкрутами фізичних осіб, піддаючи сумніву те, чи є вони суб'єктами господарювання [4, с.23]. В свою чергу, Д. Кращенко твердить, що "перевищення зобов'язань над вартістю майна" виступає своєрідним захистом кредиторів, адже призводить до нового поділу власності, спроб привести до банкрутства рентабельні підприємства, з метою заволодіти активами за безцінь і знищити конкурента [7, с.18].

У трактуванні Пластуна О.Л. банкрутство підприємства – це підсумковий результат глибокої фінансової кризи, що унеможливорює нормальну діяльність підприємства та робить його неплатоспроможним. Автор стверджує, що саме криза стає причиною виникнення банкрутства на підприємстві.[17]

З точки зору неправильного управління розглядають поняття банкрутства Г.Ляшенко, В.П.Петренко та М.С.Лосєва.

Так, на думку Г.Ляшенко, банкрутство в умовах ринкової економіки є наслідком незадовільного управління підприємством, нехтування впливу різноманітних факторів мікро- і макросередовища, а тому його правомірно розглядати як плату за економічну свободу у виборі напряму господарської діяльності, ринків збуту, у ціноутворенні, найманні робочої сили.[13]

В.П. Петренко та М.С. Лосєва дає наступне визначення поняття: «банкрутство – це плата за свободу вибору системою менеджменту підприємства стратегії і тактики його поведінки на ринку, розплата за управлінські помилки у стратегічному плануванні, хибні цілі і прийняті для їх досягнення рішення, наслідком чого повинно бути невідворотне включення механізму фінансового банкрутства – розорення боржника кредиторами».[12]

Поняття банкрутство досліджували також Берест М.М. та Тимошенко А.П., вони стверджують, що банкрутство – це визнана судом неспроможність господарюючого суб'єкта виконувати свої зобов'язання та продовжувати підприємницьку діяльність внаслідок її економічної неефективності, що є негативним наслідком кризи, призводить до порушення фінансових відносин і ставить під загрозу подальше існування підприємства. Як бачимо, дане визначення є більш загальним і вбирає в себе аспекти неспроможності, неефективного управління, кризової ситуації.[2]

З юридичної точки зору розглядає сутність банкрутства Герасимова В.Я. Так, на думку автора, банкрутство – це юридичний факт (оскільки лише господарський суд може визнати факт банкрутства), наслідком якого є ліквідація (повна або часткова) боржника.[5]

Наведені формулювання є найбільш слушними, і були враховані при розробці нової редакції Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом". Згідно цього нормативно-правового акту банкрутство - це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури [1, с.1]. З нашої точки зору, незважаючи на те, що законодавче визначення враховує ряд критеріїв банкрутства (встановлену абсолютну неплатоспроможність, незадовільні результати реабілітаційних процедур (санації чи мирової угоди), недостатність активів для покриття зобов'язань, неоплачені грошові

зобов'язання) воно не є вичерпним. Адже, останнім часом багато вчених-економістів (зокрема Д. Дідов) пропонують новий критерій - ліквідність бізнесу, - або здатність продовжувати роботу підприємства на прибутковій основі, а не встановлювати неспроможність на основі балансу боржника [8,с.18]. Переконані, що застосування ще одного критерію дозволить більш повно дослідити явище банкрутства.

Закон Російської Федерації "Про неспроможність (банкрутство)" трактує банкрутство як признану арбітражним судом чи об'явлену боржником його нездатність у повному обсязі задовольнити вимоги кредиторів щодо грошових зобов'язань і (або) виконати зобов'язання щодо сплати обов'язкових платежів [2, с.1].

Таким чином, проаналізована еволюція уявлень про банкрутство і неплатоспроможність та сучасні трактування цих термінів, дають можливість зробити висновок про багатогранність, глибину сутності та суттєву різницю між цими, на перший погляд, аналогічними поняттями.

2. Оцінка ймовірності та наслідків настання банкрутства суб'єкта господарювання

Можна виділити наступні підходи до оцінки ймовірності настання банкрутства господарюючих суб'єктів:

1. Простим для застосування та поширеним прийомом діагностики є побудова балансових (агрегатних) моделей оцінки фінансового стану. Під агрегатами слід розуміти абсолютні оцінні показники, що розраховуються за спеціальними методиками на базі показників звітності та управлінського обліку підприємств. Ідентифікація кризового стану та виявлення загрози банкрутства передбачає порівняння між собою певних агрегатів та формулювання діагностичного висновку за визначеними правилами оцінки (залежно від результатів порівняння). Найбільшого поширення набула балансова модель, описана у працях В.Ковальова та його послідовників. Суть підходу Ковальова до ефективного управління капіталом підприємства та його структурою базується на побудові балансових моделей оцінки фінансового стану підприємства.

2. Використання матричних моделей ідентифікації стану підприємства, які вперше були розроблені в працях французьких дослідників Франсона та Романе. Матричні моделі діагностики кризового стану та виявлення загрози банкрутства передбачають побудову діагностичної матриці, кожен квадрат якої характеризується певним співвідношенням показників господарсько-фінансової діяльності підприємства або розрахованих оціночних агрегатів ідентифікується як певний стан підприємства. У процесі діагностики стан підприємства та наявність загрози банкрутства визначається залежно від поточного місцезнаходження підприємства в межах матриці та ретроспективного аналізу зміни місцезнаходження (аналіз шляху).

3. Рейтингові моделі діагностики фінансового стану і загрози банкрутства, котрі являють собою іншу форму створення простої для застосування системи узагальнюючої оцінки різноманітних характеристик

об'єкта оцінювання, що мають вагоме значення для визначення наявності та глибини кризи його розвитку.

4. Статистичні моделі діагностики банкрутства, які являють собою спеціальним чином обчислену дискримінанту функцію (границю), в якості аргументів якої використовуються фінансові коефіцієнти-індикаторами, що найбільшим чином обумовлюють розвиток кризи, а значення (Z -рахунок) - дозволяє ідентифікувати ступінь (ймовірність) загрози банкрутства. Найбільш відомими моделями прогнозування банкрутства на основі багатофакторного дискримінантного аналізу є модель Альтмана (1968), модель Беермана (1976), Модель Спрінгейта, система показників Бетге-Хуса-Ніхауса (1987), модель Краузе (1993).[1]

Для прогнозування банкрутства ми використаємо систему моделей, розроблену західними спеціалістами, зокрема:

Модель Альтмана (1968 р.)

$$Z = 1,2 \cdot X_1 + 1,4 \cdot X_2 + 3,3 \cdot X_3 + 0,6 \cdot X_4 + 0,999 \cdot X_5, \quad (2.1)$$

де Z – рівень ризику банкрутства;

1,2; 1,4; 3,3; 0,6; 0,999 – константи;

X_1 – відношення власного оборотного капіталу до сукупних активів

$$X_1 = \frac{(\text{р. 260} - \text{р. 620})\text{ф. 1}}{\text{р. 280, ф. 1}};$$

X_2 – відношення чистого прибутку до сукупних активів

$$X_2 = \frac{\text{р. 220, ф. 2}}{\text{р. 280, ф. 1}};$$

X_3 – відношення фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування до сукупних активів

$$X_3 = \frac{\text{р. 170, ф. 2}}{\text{р. 280, ф. 1}};$$

X_4 – відношення між власним і залученим капіталом

$$X_4 = \frac{\text{р. 380, ф. 1}}{(\text{р. 480} + \text{р. 620}), \text{ф. 1}};$$

X_5 – відношення чистого доходу(виручки) від реалізації продукції до сукупних активів

$$X_5 = \frac{\text{р.035, ф. 2}}{\text{р.280, ф. 1}}$$

В моделі Альтмана фактор X_1 характеризує певною мірою ліквідність балансу; X_2 , X_3 – рентабельність активів; X_4 – структуру капіталу; X_5 – оборотність активів.

Модель Альтмана (1983 р.)

$$Z = 0,717 \cdot X_1 + 0,847 \cdot X_2 + 3,107 \cdot X_3 + 0,42 \cdot X_4 + 0,998 \cdot X_5, \quad (2.2)$$

де X_4 – відношення балансової вартості акцій до позичкового капіталу.

Значення «Z» визначає ступінь можливості банкрутства (табл. 2.1) [5]

Таблиця 2.1

Оцінка ймовірності банкрутства

Значення Z - рахунку	Ймовірність банкрутства
1,80 і менше	Дуже висока
Від 1,81 до 2,70	Висока
Від 2,71 до 2,90	Існує ймовірність
2,91 і вище	Дуже низька

Модель Ліса (1972 р.)

$$Z = 0,063 \cdot X_1 + 0,092 \cdot X_2 + 0,057 \cdot X_3 + 0,001 \cdot X_4, \quad (2.3)$$

де X_1 – відношення оборотного капіталу до всіх активів

$$X_1 = \frac{\text{р.260, ф. 1}}{\text{р.280, ф. 1}};$$

X_2 – відношення прибутку від реалізації до всіх активів

$$X_2 = \frac{[\text{р.035} - (\text{р.040} + \text{р.070} + \text{р.080})], \text{ф. 2}}{\text{р.280, ф. 1}};$$

X_3 – відношення нерозподіленого прибутку до всіх активів

$$X_3 = \frac{\text{р.350, ф. 1}}{\text{р.280, ф. 1}};$$

X_4 – відношення власного капіталу до позичкового капіталу

$$X_4 = \frac{\text{р.380, ф. 1}}{(\text{р.640} - \text{р.380}), \text{ф. 1}}$$

Мінімальне значення $Z < 0,037$.

Модель Таффлера (1977 р.)

$$Z = 0,53 \cdot X_1 + 0,13 \cdot X_2 + 0,18 \cdot X_3 + 0,16 \cdot X_4, \quad (2.4)$$

де X_i – відношення прибутку від реалізації продукції до короткострокових зобов'язань

$$X_1 = \frac{[p.035 - (p.040 + p.070 + p.080)], \text{ф. 2}}{p.620, \text{ф. 1}};$$

X_2 – відношення оборотних активів до зобов'язань

$$X_2 = \frac{p.260, \text{ф. 1}}{(p.430 + p.480 + p.620), \text{ф. 1}};$$

X_3 – відношення короткострокових зобов'язань до всіх активів

$$X_3 = \frac{p.620, \text{ф. 1}}{p.280, \text{ф. 1}};$$

X_4 – відношення власного капіталу до позичкового капіталу

$$X_4 = \frac{p.380, \text{ф. 1}}{(p.640 - p.380), \text{ф. 1}}.$$

Мінімальне значення $Z < 0,2$. [2]

Для діагностики банкрутства проводиться експрес-аналіз фінансового стану підприємства за допомогою коефіцієнта Бівера.

Коефіцієнт Бівера розраховується за формулою:

$$K_B = \frac{\text{Чистий прибуток (p.220,ф.2)+Амортизація (p.260,ф.2)}}{\text{Розділ III пасиву (p.480,ф.1)+Розділ IV пасиву (p.620,ф.1)}}, \quad (2.5)$$

Якщо протягом певного періоду (1,5 – 2 роки) коефіцієнт Бівера не перевищує 0,2, то це свідчить про формування незадовільної структури балансу, а звідки, і небезпеку банкрутства.

В більш розгорнутому вигляді модель Бівера може бути представлена за допомогою системи показників діагностики банкрутства (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Система показників діагностики банкрутства Бівера

Показник	Розрахунок показника	Значення показників		
		Добрий стан	За 5 років до банкрутства	За 1 рік до банкрутства
Коефіцієнт Бівера	Формула 5.5	0,4-0,45	0,17	-0,15
Рентабельність активів	$\frac{p.220, \text{ф.} 2}{p.280, \text{ф.} 1} \cdot 100$	6-8	4	-22
Фінансовий леверидж	$\frac{(p.480 + p.620) \text{ф.} 1}{p.280, \text{ф.} 1} \cdot 100$	≥ 37	≥ 50	≥ 80
Коефіцієнт маневрування	$\frac{[(p.380 + p.430 + p.480) - p.080] \text{ф.} 1}{p.280, \text{ф.} 1}$	0,4	$\geq 0,3$	0,06
Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	$\frac{p.260, \text{ф.} 1}{p.620, \text{ф.} 1}$	$\geq 3,2$	$\geq 2,0$	$\geq 1,0$

Крім зазначених вище моделей, для оцінки можливого банкрутства рекомендується скористатись такою формулою:

$$K_B = \frac{\text{Зобов'язання } (p.480+p.620), \text{ф.} 1}{\text{Підсумок балансу } (p.280 \text{ або } p.640), \text{ф.} 1} \quad (2.6)$$

Теоретично $K_B \geq 0,5$. Якщо ж $K_B > 0,5$, то підприємство знаходиться на грані банкрутства.[5]

У практиці аналітичних оцінок ймовірності банкрутства використовують також індекс Конана і Гольдера. Він характеризується як п'ятифакторна модель за таким рівнянням:

$$Z_{\text{КГ}} = 0,16X_1 - 0,22X_2 + 0,87X_3 + 0,1X_4 - 0,24X_5, \quad (2.7)$$

де X_1 – відношення суми дебіторської заборгованості і грошових коштів до валюти балансу;

X_2 – відношення постійного капіталу до валюти балансу;

X_3 – відношення фінансових витрат до виручки від реалізації;

X_4 – відношення витрат на персонал до доданої вартості;

X_5 – відношення валового прибутку до позикового капіталу.

Ймовірність виникнення ознак банкрутства визначають за шкалою Конана і Гольдера (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Ймовірність затримки платежів за моделлю Конана і Гольдера

Значення Z	Ймовірність затримки платежів, %
+ 0,210	100
+0,180	90
+0,002	80
-0,026	70
-0,068	50
-0,087	40
-0,107	30
-0,131	20
-0,164	10

У США другою за надійністю передбачення можливого банкрутства підприємства (після Z-рахунку Альтмана) вважається модель Спрінгейта:

$$Z = 1,03A + 3,07B + 0,66C + 0,4D, \quad (2.8)$$

де А – відношення робочого капіталу до загальної вартості активів (коефіцієнт мобільності активів);

В – відношення прибутку, що оподатковується, до загальної вартості активів (рентабельність активів);

С – відношення прибутку оподаткування до короткострокових зобов'язань (рентабельність короткострокового позикового капіталу);

Д – відношення обсягу продажів до загальної вартості активів (оборотність активів).

Точність прогнозування банкрутства за цією моделлю складає 92%. [3]

Проведемо оцінку ймовірності настання банкрутства на конкретному прикладі, зокрема ДМП «Івано-Франківськтеплокомуненерго».

Використовуючи формули подані вище (2.1 – 2.8) розрахуємо коефіцієнти цільових показників за п'ятифакторною моделлю Альтмана, дискримінантною моделлю розробленої Лисом, моделлю Таффлера, експрес-аналізом фінансового стану підприємства за допомогою коефіцієнта Бівера, індексом Конана і Гольдера та моделлю Спрінгейта протягом 2013-2015

років. Всі необхідні результати занесемо в таблиці 2.4 – 2.10 та визначимо значення інтегрального показника за аналізований період.

Таблиця 2.4

Оцінка вірогідності банкрутства ДМП «Івано-Франківськтеплокомуненерго» за моделлю Альтмана (1968 р.) за 2013-2015 роки

Показник	Роки		
	2013	2014	2015
X1	-0,33	-0,6	-0,52
X2	-0,2	-0,23	0,03
X3	-0,2	-0,22	0,03
X4	0,02	-0,17	-0,13
X5	0,97	0,7	0,63
Z	-0,35	-1,17	0,07

Значення інтегрального показника Z протягом аналізованого періоду відповідно становило -0,35, -1,17 та 0,07, що свідчить про дуже високий ризик банкрутства.

Таблиця 2.5

Оцінка вірогідності банкрутства ДМП «Івано-Франківськтеплокомуненерго» за моделлю Альтмана (1983 р.) за 2013-2015 роки

Показник	Роки		
	2013	2014	2015
X1	-0,33	-0,6	-0,52
X2	-0,2	-0,23	0,03
X3	-0,2	-0,22	0,03
X4	0,02	-0,17	-0,13
X5	0,97	0,7	0,63
Z	-0,05	-0,68	0,32

Якщо порівняти результати розрахунків з нормативами, поданими у таблиці 2.1, то можна стверджувати, що ймовірність банкрутства дуже висока.

Таблиця 2.6

Оцінка вірогідності банкрутства ДМП «Івано-Франківськтеплокомуненерго» за дискримінантною моделлю Лиса за 2013-2015 роки

Показник	Роки		
	2013	2014	2015
X1	0,60	0,60	0,63
X2	-0,40	-0,18	-0,09
X3	-0,30	-0,53	-0,50
X4	0,02	-0,17	-0,13
Z	-0,02	-0,01	0,003

Значення індексу Z за аналізований період становив у 2013 році -0,02, у 2014 році – -0,01 та у 2015 році – 0,003. Оскільки дані показники нижчі, ніж гранично допустиме значення 0,037 можна стверджувати що існує висока ймовірність банкрутства підприємства. Однак зовнішні фактори (ступінь розвитку фондового ринку, податкове законодавство, нормативне забезпечення бухгалтерського обліку), на жаль, не дають даній методиці в повній мірі відобразити ситуацію для підприємств України і бути застосованою в якості універсальної моделі передбачення імовірності банкрутства. Тому спробуємо також оцінити імовірність банкрутства за іншими моделями, наприклад, за моделлю Таффлера (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Оцінка вірогідності банкрутства ДМП «Івано-Франківськтеплокомуненерго» за моделлю Таффлера за 2013-2015 роки

Показник	Роки		
	2013	2014	2015
X1	-0,42	-0,15	-0,08
X2	0,62	0,50	0,55
X3	0,94	1,20	1,15
X4	0,02	-0,17	-0,13
Z	0,03	0,17	0,22

Значення показника Z у даній моделі за аналізований період становить 0,03, 0,17 та 0,22, що говорить про те, що на підприємстві у 2013 році

спостерігалась дуже висока ймовірність банкрутства. А у 2014 і 2015 роках підприємство перебувало на низькому рівні банкрутства.

Таблиця 2.8

Оцінка вірогідності банкрутства ДМП «Івано-Франківськтеплокомуненерго» за моделлю Бівера за 2013-2015 роки

Показник	Роки			Значення показника		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Коефіцієнт Бівера	-0,16	-0,15	0,07	За 1 рік до банкрутства	За 1 рік до банкрутства	За 5 років до банкрутства
Рентабельність активів	-20	-23	3	За 1 рік до банкрутства	За 1 рік до банкрутства	За 5 років до банкрутства
Фінансовий леверидж	98	120	115	За 1 рік до банкрутства	За 1 рік до банкрутства	За 1 рік до банкрутства
Коефіцієнт маневрування	-0,33	-0,60	-0,60	За 1 рік до банкрутства	За 1 рік до банкрутства	За 1 рік до банкрутства
Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	0,64	0,50	0,55	За 1 рік до банкрутства	За 1 рік до банкрутства	За 1 рік до банкрутства

Отже, як бачимо з таблиці 2.8, підприємство перебуває у критичному стані, оскільки на це вказують всі розраховані показники. Для більш достовірного аналізу ймовірності настання банкрутства підприємства ДМП «Івано-Франківськтеплокомуненерго» розрахуємо також індекс Конана і Гольдера та модель Спрінгейта.

Таблиця 2.9

Оцінка вірогідності банкрутства ДМП «Івано-Франківськтеплокомуненерго» за п'ятифакторною моделлю Конана і Гольдера за 2013-2015 роки

Показник	Роки		
	2013	2014	2015
X1	0,47	0,46	0,51
X2	0,06	-0,20	-0,15
X3	0,01	0,002	0
X4	-1,06	0	0
X5	-0,17	-0,1	-0,04
Z _{КГ}	0,005	0,143	0,124

Порівнявши результати отримані в таблиці 2.9 з даними в таблиці 2.3 можемо зазначити, що у 2013 році ймовірність банкрутства становила 80%, у наступні два роки ймовірність підвищилась і становила уже 90%. Отже, ймовірність затримки платежів та виникнення ознак банкрутства за моделлю Конана і Гольдера для ДМП «Івано-Франківськтеплокомуненерго» є дуже високою.

Таблиця 2.10

Оцінка вірогідності банкрутства ДМП «Івано-Франківськтеплокомуненерго» за моделлю Спрінгейта за 2013-2015 роки

Показник	Роки		
	2013	2014	2015
Коефіцієнт мобільності активів	-0,33	-0,60	0,52
Рентабельність активів	0	0	0,04
Рентабельність короткострокового позикового капіталу	0	0	0,04
Оборотність активів	1,15	0,7	0,63
Z_C	0,12	-0,34	0,826

Так як Z_C за аналізований період відповідно становить 0,12, -0,34 і 0,826, що менше ніж 0,862, то по правилу методу Спрінгейта ДМП «Івано-Франківськтеплокомуненерго» є потенційним банкрутом.

Проведений аналіз ймовірності банкрутства за відомими економіко-математичними моделями дозволяє стверджувати, що ймовірність виникнення банкрутства ДМП «Івано-Франківськтеплокомуненерго» є дуже високою.

3. Санаційні заходи в контексті попередження банкрутства суб'єктів господарювання

Визначення поняття «банкрутство» сформульовано в ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», де сказано, що «банкрутство - визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Законом, грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури». У свою чергу, «боржник – суб'єкт підприємницької діяльності або фізична особа за зобов'язаннями, які виникли у фізичної особи у зв'язку зі здійсненням нею підприємницької діяльності, неспроможний виконати протягом трьох місяців свої грошові зобов'язання після настання встановленого строку їх виконання, які підтверджені судовим рішенням, що набрало законної сили, та постановою про відкриття виконавчого провадження».[7]

Розрізняють такі зовнішні критерії визначення неплатоспроможності підприємства: розмір боргу та тривалість прострочки боргу.

Зазначені критерії можуть вказувати на неплатоспроможність суб'єкта господарювання, тобто на його нездатність задовольнити вимоги кредиторів. Дійсна неспроможність підприємства щодо сплати обов'язкових платежів та погашення своїх кредитних зобов'язань має бути встановлена господарським судом, якому належить виключна компетенція оголосити боржника банкрутом. Справа про банкрутство порушується господарським судом у випадку, якщо підприємство на три місяці прострочило виконання безспірних вимог кредиторів щодо сплати грошового зобов'язання, розмір якого перевищує 300 мінімальних розмірів заробітної плати.[8]

До неплатоспроможного боржника можуть застосовуватись такі судові процедури:

- 1) розпорядження майном боржника;

- 2) мирова угода;
- 3) санація боржника (відновлення платоспроможності);
- 4) ліквідація банкрута.[3]

Таким чином, санація – це одна з чотирьох судових процедур, яка може бути своєрідним інструментом, що забезпечує тимчасову підтримку неплатоспроможного боржника з метою відновлення його платоспроможності.

Згідно із ст. 28 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», «санація – система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом реструктуризації підприємства, боргів і активів та/або зміни організаційно-правової та виробничої структури боржника.».

Отже, згідно із законодавством України, фінансове оздоровлення суб'єктів господарювання можливе трьома способами: 1 – кредитування; 2 – реструктуризація підприємства, боргів і капіталу; 3 – зміна організаційно-правової та виробничої структури боржника.

Кредитування як один із санаційних заходів означає надання підприємству-боржнику середньо- та довгострокових позик іншими суб'єктами господарювання або спеціалізованими фінансово-кредитними установами з метою підвищення платоспроможності першого. Ці кредити повинні бути спрямовані на погашення боржником заборгованості перед уже існуючими кредиторами або фінансування капітальних вкладень (наприклад, модернізацію виробництва). Завдяки цим кредитам підприємство-боржник отримує ліквідні засоби, що підвищує його поточну платоспроможність. Однак разом з тим підвищується рівень фінансової залежності підприємства через зростання частки позичкового капіталу.

Щодо сучасного визначення поняття «реструктуризація підприємства», то воно сформульовано у ст. 29 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» сказано, що «реструктуризація підприємства – здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зокрема шляхом його поділу з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи, що не підлягає санації, на зміну форми власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, підвищенню ефективності виробництва, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції та повному або частковому задоволенню вимог кредиторів».

Санація проводиться з метою виведення підприємства із кризового стану.

Проведення санації доцільне за таких умов:

- 1) вартість активів об'єкта банкрутства суттєво перевищує розмір його кредиторської заборгованості;
- 2) неплатоспроможний суб'єкт підприємницької діяльності є стратегічно важливим з точки зору державних інтересів.

Якщо санація підприємства проводиться до початку порушення провадження у справі про банкрутство, то вона має назву досудової санації.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» санація боржника до порушення справи про банкрутство - система заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати засновник (учасник, акціонер) боржника, власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, кредитор боржника, інші особи з метою запобігання банкрутству боржника шляхом вжиття організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів відповідно до законодавства до порушення провадження у справі про банкрутство.[7]

У ст. 96 Податкового Кодексу України (ПКУ) відмічено, що досудова санація державних і комунальних підприємства здійснюється за рахунок коштів державного бюджету.[5]

Протягом трьох місяців з дня винесення господарським судом ухвали про санацію кредиторам для схвалення подається план санації боржника, в якому визначено строк і заходи щодо відновлення платоспроможності боржника.[7]

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про порядок проведення досудової санації державних підприємств», план досудової санації державних підприємств «розробляється у місячний термін з дня прийняття рішення щодо її проведення і подається на затвердження уповноваженому органу».[9]

Згідно із ст. 29 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», для відновлення платоспроможності боржника необхідні такі заходи:

- реструктуризація підприємства;
- перепрофілювання виробництва;
- закриття нерентабельних виробництв;
- відстрочення та/або розстрочення платежів або прощення (списання) частини боргів, про що укладається мирова угода;
- ліквідація дебіторської заборгованості;
- реструктуризація активів боржника відповідно до вимог цього Закону;
- продаж частини майна боржника;
- виконання зобов'язань боржника власником майна боржника та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань;
- відчуження майна та погашення зобов'язань боржника шляхом заміщення активів;

— звільнення працівників боржника, які не можуть бути задіяні в процесі виконання плану санації;

— одержання кредиту для виплати вихідної допомоги працівникам боржника, які звільняються згідно з планом санації, що відшкодовується відповідно до вимог цього Закону позачергово за рахунок продажу майна боржника;

— інші способи відновлення платоспроможності боржника.

Згідно із ст. 28 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», господарський суд за клопотанням комітету кредиторів виносить ухвалу про введення процедури санації строком на шість місяців.

За вмотивованим клопотанням керівника санації чи комітету кредиторів цей строк може бути продовжено господарським судом, але не більше ніж на дванадцять місяців.[7]

Після закінчення строку санації приймається одне з таких рішень:

— припинити процедуру санації у зв'язку з відновленням платоспроможності боржника;

— припинити процедуру санації й укласти мирову угоду;

— звернутися до господарського суду з клопотанням про продовження процедури санації;

— звернутися до господарського суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури.

На основі аналізу Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» можна розробити певну послідовність здійснення санації підприємства (рис. 3.1 і рис. 3.2).

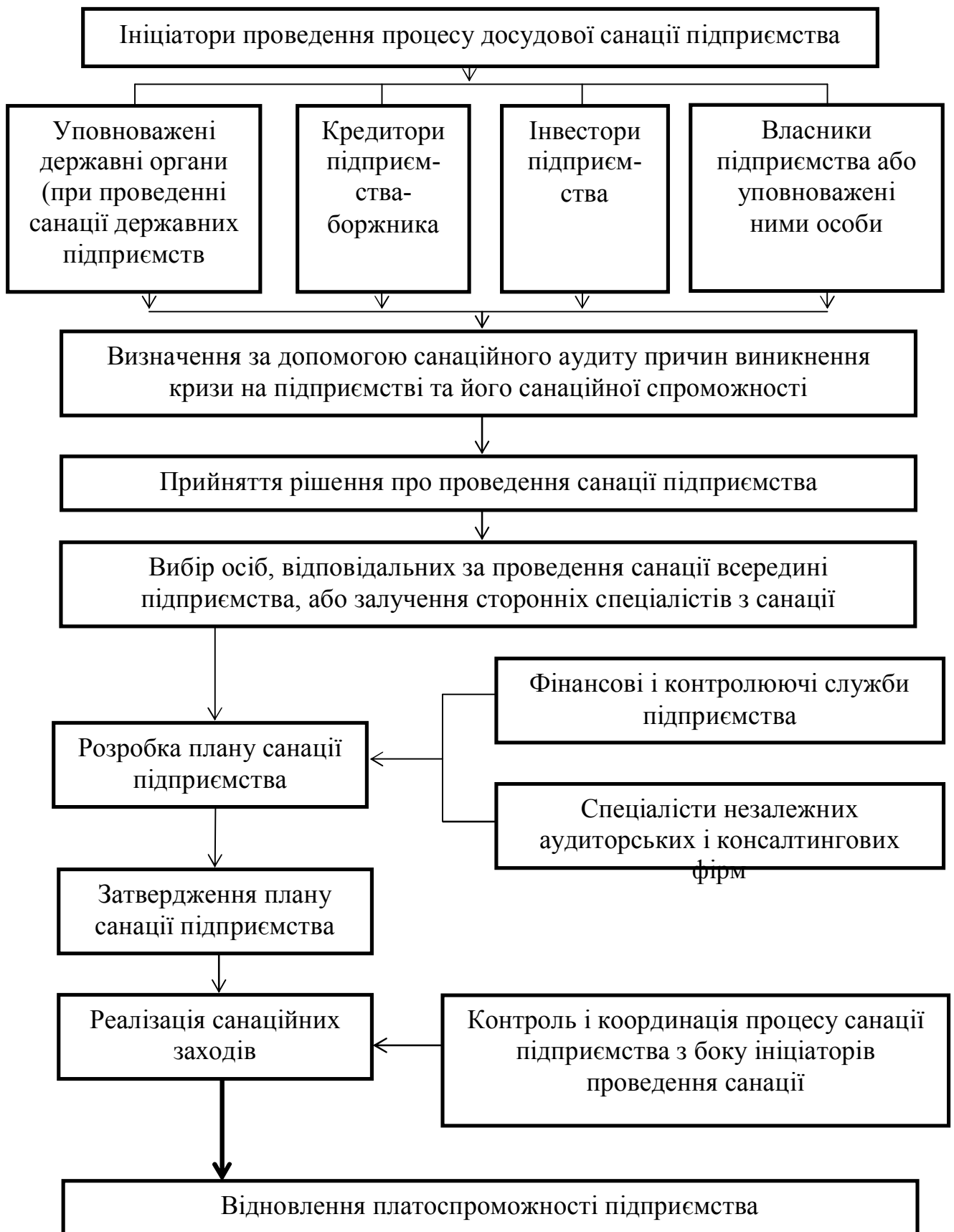

Рисунок 3.1 - Послідовність проведення досудової санації неплатоспроможного підприємства

Рисунок 3.2 - Порушення справи про банкрутство і проведення судової санації підприємства-боржника

Аналіз свідчить, що санація підприємства, яка проводиться за рішенням господарського суду, має власний встановлений законодавством порядок проведення під суворим контролем кредиторів, інвесторів, державних органів, тобто всіх тих осіб, які зацікавлені у відновленні платоспроможності підприємства та його фінансовому оздоровленні. З іншого боку, санація підприємства, яка проводиться без залучення державних (судових) органів, має більш прихований характер, оскільки майже всі заходи з фінансового оздоровлення суб'єкта господарювання проводяться всередині самого підприємства з додержанням комерційної таємниці, що робить можливим здійснення різноманітних махінацій із капіталом. На основі проведеного аналізу виявлено, що немає єдиного способу визначення санаційної спроможності підприємства, ефективності проведення запланованих санаційних процедур, тобто всього того, що підприємство першочергово враховує при визначенні необхідності й доцільності проведення санації, хоча законодавством суворо регламентовано порядок проведення санації за строками та перелік її основних заходів.

Основною ідеєю санації є фінансове оздоровлення підприємства, недопущення ліквідації потенційно перспективних підприємств. Тобто основною умовою проведення санації є визначення його санаційного потенціалу – санаційної спроможності, яка передбачає аналіз причин виникнення кризових ситуацій на підприємстві, можливості їх подолання та відновлення його ефективної діяльності. На сьогодні не розроблено єдиної методики економічного обґрунтування санаційної спроможності підприємства, тому можуть використовуватися різні методики визначення цього показника.

Хоча здійснення санації приносить позитивні ефекти окремим підприємствам та економіці в цілому, в Україні вона не користується великою популярністю. Причинами цього можуть бути недосконалість законодавства, механізму здійснення санації, незацікавленість підприємців у

відновлені діяльності кризового підприємства, оскільки банкрутство, на їхню думку, є легшим і менш збитковим шляхом.

ВИСНОВКИ

У процесі становлення ринкових відносин в Україні всі ланки фінансової системи опинилися у глибокій кризі. На межі банкрутства перебуває сьогодні багато підприємств, які не мають змоги вчасно виконувати свої зовнішні та внутрішні зобов'язання. Як бачимо, в умовах формування і становлення ринкових відносин без банкрутства не обходиться.

З точки зору більшості громадян сам термін “банкрутство” асоціюється з чимось жахливим і непоправним. Психологічно процедура банкрутства і тим паче фізичної особи сприймається як чиясь персональна трагедія, остаточне припинення бізнесу і всіх надій, що з ним пов'язані [27, с.43].

Насправді ж існує нерозуміння того, що процедура банкрутства є досить ефективним інструментом для відновлення платоспроможності підприємства і в багатьох випадках дозволяє досить успішно позбутися боргів і фактично розпочати роботу з “чистого аркуша”, не загубивши при цьому активи підприємства в результаті проведення кредиторами виконавчого провадження проти боржника, а також досить вигідним і для кредиторів (у тому числі держави). Як показує практика розгляду справ про банкрутство, у разі ліквідації підприємства держава отримує в середньому 15-30% належних їй податків (обов'язкових платежів). Що стосується кредиторів наступних черг, то їх вимоги, як правило, задовольняються навіть у меншому обсязі. Це об'єктивно пов'язане з відсутністю ринкового попиту на “старе” обладнання і виробничі активи, а отже, з незначними грошовими надходженнями результаті реалізації ліквідаційної маси на відкритому ринку [44, с.42].

Сьогодні уже очевидно, що головною причиною неефективної діяльності підприємств, як правило, виступає їх невласлива, неадаптована поведінка в новому ринковому оточенні, яка в свою чергу зумовлена хибною управлінською політикою, невірною оцінкою керівництвом ринкової позиції

підприємства, невірно визначеними пріоритетами та цілями, використанням затратних управлінсько-організаційних методів і технологій.

Тому можна стверджувати, що в умовах ринкового середовища банкрутство підприємств є нічим іншим, як платою за свободу вибору системою менеджменту підприємства стратегій і тактики його поведінки на ринку, розплатою за управлінські помилки у стратегічному плануванні, хибні цілі і прийняті для їх досягнення рішення, наслідком його повинно бути невідворотне включення механізму фінансового банкрутства – розорення боржника кредиторами.

Таким чином, оздоровлення підприємств слід розпочати з радикального і примусового оздоровлення структур управління цими підприємствами, а досить різноманітні можливості надаються існуючим сьогодні в Україні Законом “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” [23, с.201].

Зрозуміло, неодмінною умовою оздоровлення вітчизняної фінансової системи є антикризове управління та санація суб’єктів господарської діяльності. Лише в такому разі можна буде відновити платоспроможність і прибутковість основної маси платників податків, а отже, оздоровити державну фінансову систему. Водночас оздоровлення економіки значною мірою залежить від своєчасної та якомога безболісної ліквідації неефективних виробничих структур, які не лише не поповнюють бюджету держави, а й потребують її постійної фінансової підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України “Про банкрутство” від 14.05.92р. // Галицькі контракти. – 2006. - № 42. - с. 58.
2. Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”: Закон України від 22.12.2011 № 4212-VI зі змінами та доповненнями // zakon1.rada.gov.ua.
3. Наказ Міністерства економіки України № 10 від 17.01.2001р. “Про методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства // Податки та бухгалтерський облік. –2001. - №14. - с. 11-12.
4. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про порядок санації державних підприємств” // Збірник постанов Уряду України. - 1994. - №5. - с. 2.
5. Абрамов В. Розвиток підприємства в умовах кризи/ В. Абрамов // Економіка України. - 2013. - №6. - с. 50.
6. Айвазян З., Кириченко В. Антекризисное управление: принятие решений на краю пропасти/З. Айвазян, В. Кириченко // Проблемы теории и практики управления. - 2012. - №4. – с. 94.
7. Банкротова Н. Банкрутство: безвихідь чи вихід?/Н. Банкротова // Баланс. -2010.- №11(292).- с. 23.
8. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. / И. А. Бланк// К.: Ника-Центр,-2009.- с.310.
9. Глущенко В. В. Введение в кризисологию. Финансовая кризисология. Антикризисное управление / В. В. Глущенко. – М.: ИП. – 2008. – С. 88
10. Варгіч С.С. Реформування власності в Україні через банкрутство/ С.С. Варгіч // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. - 2010. - №3. - с.74.
11. Варгіч С., Полозенко Д. Банкрутство і шляхи його подолання/ С. Варгіч, Д. Полозенко // Вісник НБУ.- 2009.- жовтень. - с. 59.

12. Добровольський А.А. Свод общеимперских положений о торговой и неторговой несостоятельности. -М.- 1914.- ст.156.
13. Зятковський І.В. Фінанси підприємств: [Навчальний посібник]. Вид. 2-ге, доповн. і переробл. / І.В. Зятковський//– Тернопіль.: Економічна думка. - 2002. – с. 336.
14. Кирилов В.Н. К вопросу определения признаков банкротства/ В.Н. Кирилов // Экономика строительства. - 2014. - №7. – с. 39.
15. Коваленко О.Ю. Використання статистичних моделей діагностики банкрутства при прогнозуванні фінансового стану підприємств / О.Ю. Коваленко // Таврійський науковий вісник. – 2015. – Вип. 75. – С.238-247.
16. Леонов Д. В. Фінансова криза та український бізнес / В.Д. Леонов // Цінні папери України. - 2008. - №42. - С.17-20.
17. Лігоненко Л.О. Аналіз процесів, пов'язаних з банкрутством підприємств в Україні/ Л.О. Лігоненко // Економіка. Фінанси. Право. - 2010. - №5. - с. 18.
18. Лігоненко Л.О. Методологія діагностики банкрутства підприємства і напрямки їх вдосконалення/ Л.О. Лігоненко // Фінанси України. - 2014.- №8.- с. 136.
19. Малышев К.И. Исторический очерк конкурсного процесса. / К.И. Малышев// - С-Пб. - 1871.- с. 138.
20. Мендруп О.Г. Індикатори фінансового стану вітчизняних промислових підприємств/О.Г. Мендруп // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. - 2010. - №11. – с. 75.
21. Петленко Ю.О. Механізм банкрутства підприємств/Ю.В. Петленко // Фінанси України. - 2008. - №2. - с. 67.
22. Петренко В.П. Процедура банкрутства – ефективний важіль примусового удосконалення систем управління суб'єктами господарювання/ В.П. Петренко // Регіональні перспективи. - 2010. - №2-3. - с. 200.

23. Приходько Н. П. Сутність антикризового управління на підприємстві / Н. П. Приходько [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2467>
24. Поляков Б. Совершенствование процессуального законодательства о банкротстве/ Б. Поляков // Господарське право. - 2011.- квітень. -с. 22.
25. Раєвнева О.В. Формування поведінки неплатоспроможного підприємства/ О.В. Раєвнева // Фінанси України. - 2009. - №4. - с. 117.
26. Снякова О. С. Антикризове управління як засіб запобігання банкрутства підприємств / О. С. Снякова [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12491/1/48_242-245_Vis_722_menegment.pdf
27. Тинний І.В. Становлення інституту банкрутства підприємств в Україні / І.В. Тинний// Фінанси України. - 2015. - №8. - с. 43.
28. Тітов М.І. Банкрутство: матеріально правові та процесуальні аспекти. - / М.І. Тітов//Х.: Консул. – 2007 .- с. 49.
29. Терещенко О. О. Антикризовий фінансовий менеджмент – вимога «нової економіки»/ О. О. Терещенко // Ринок цінних паперів України [Електронний ресурс]. - Режимдоступу: <http://www.corporation.com.ua/library/publication/pub.php?id=199>.
30. Телюкіна М.В. Развитие законодательства о несостоятельности и банкротстве/ М.В. Телюкіна // Юрист. – 2016. - №11. - с. 14.
31. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: [Навч. посібник]/О.О. Терещенко//. - К.: КНЕУ. - 2000. - с. 412.